

Проф. др Владимир Чоловић
ванредни професор Правни факултет Источно Сарајево

Статус оснивача и чланова друштва за узајамно осигурање

Резиме

Друштво за узајамно осигурање је посебно у односу на акционарско друштво за осигурање. Оно се регулише и појединим посебним одредбама Закона о осигурању Републике Србије. Лица, која чине друштво за узајамно осигурање су оснивачи и чланови, односно, осигураници друштва. Они имају управљачка и друга права на основу уложених износа и других доприноса. Ипак, оснивачи и чланови друштва за узајамно осигурање имају различити статус према друштву, иако су и једни и други осигураници. То се огледа и кроз различита правила за оснивање друштва, у зависности, да ли ће се оно бавити само животињним осигурањем или осталим врстама осигурања и у зависности од тога, да ли се друштво оснива са ограниченим или са неограниченим доприносом. Значи, оснивачи стичу права на основу улога приликом оснивања, као и на основу каснијих улога, док, чланови друштва стичу своја права на основу улога доприноса. Скупштини друштва за узајамно осигурање чине и оснивачи и чланови.

Кључне речи: узајамно осигурање, оснивачи, чланови, улоги, доприноси.

Уопште о друштву за узајамно осигурање

Друштво за узајамно осигурање одликује неколико посебности, које га разликују од осталих субјеката, који се баве пословима осигурања. То се, односи, како на циљ оснивања и пословања, тако и на начин формирања оснивачког капитала и

других фондова друштва, за време обављања делатности. У вези са тим, разликујемо две врсте лица, која управљају овим друштвом, а то су оснивачи и чланови. Статус ових лица је веома битно одредити, обзиром да из саме дефиниције овог друштва произлази да су оснивачи и лица, која управљају друштвом, истовремено и осигураници.¹⁾

Друштво за узајамно осигурање се оснива, пре свега, ради задовољавања потреба његових чланова. Ту мислимо на покривање ризика, чијим испуњењем може настати штета на страни чланова друштва. Средства друштва за узајамно осигурање прикупљају се од чланова уплатом доприноса, а не премија и она се акумулирају само за потребе накнаде штета и стварања резерви.²⁾ Сва средства друштва припадају осигураницима и она им се, ако на крају пословне године остане вишак, могу вратити, уколико друштво није претрпело губитке, када ти исти осигураници морају да уплате додатне износе.³⁾

Друштво за узајамно осигурање није ни друштво капитала ни друштво лица. Оно је посебно. Елементе друштва лица можемо препознати у чињеницама да су чланови друштва и осигураваачи и осигураници, као и да је циљ постојања и пословања друштва подређен њима. Са друге стране, имајући у виду начин оснивања овог друштва, његов капитал подељен у фондове, органе управљања, као и његова обележја (фирма, седиште), онда морамо закључити да су, ипак, преовлађујући елементи друштва капитала, обзиром да се већина одредаба ЗО заједнички примењује, како на акционарско друштво, тако и на друштво за узајамно осигурање.⁴⁾

Друштво за узајамно осигурање је други облик друштва за осигурање, поред акционарског, који се, по Закону о осигурању Републике Србије (даље: ЗО)⁵⁾, може бавити делатношћу осигурања. Друштво за узајамно осигурање се не може бавити пословима реосигурања.⁶⁾ Али, оно може бити основано за обављање осталих врста осигурања, као и акционарско друштво. Видећемо да у другим законодавствима није тако. За оснивање овог друштва, увек, потребно 300 оснивача - физичких и правних лица, за сваку врсту осигурања, ако оно није животно. Ово друштво нема лукративни карактер. Ако се друштво за узајамно осигурање оснива за обављање делатности животног осигурања, тада је потребно 250 оснивача, и то, само, физичких лица. Мора се рећи да ЗО не садржи одредбе о о потребном броју оснивача, већ, једино, регулише да друштво за узајамно осигурање могу основати и физичка и правна лица.⁷⁾ За оснивање друштва за узајамно осигурање предвиђени су исти износи почетног фонда сигурности, као и за оснивање акционарског друштва. Значи, оснивачи друштва за узајамно осигурање морају обезбе-

1. Барбић Ј., Право друштва, књига II – Друштво капитала, Загреб 2000., стр. 1065
2. Шулејић П., Право осигурања, Београд 2005., стр. 130
3. Ibidem
4. Шулејић П., нав.дело, стр. 131
5. Закон о осигурању (Сл.гласник Р.Србије бр. 55/04)
6. Члан 60., ст.2. ЗО
7. Члан 61. ЗО

дити исти оснивачки капитал, као и акционари у акционарском друштву. Ово су неке од основних карактеристика друштва за узајамно осигурање, које су неопходне и у дефинисању статуса његових оснивача и чланова.

Статус, управљање и улози и доприноси оснивача и чланова

Док акционарским друштвом управљају акционари, дотле друштвом за узајамно осигурање управљају, како оснивачи, тако и чланови. Дакле, постоји разлика између лица, која оснивају друштво за узајамно осигурање и лица, која представљају чланове, односно осигуранике тог друштва. Члан друштва за узајамно осигурање је осигураник, који стиче то својство, закључењем уговора о осигурању са друштвом. Члан друштва не одговара за обавезе друштва. Али, скупштина друштва за узајамно осигурање се састоји и од оснивача и од чланова. Они управљају друштвом у складу са уложеним улозима и доприносима.⁸⁾ Наравно, може се ова одредба тумачити, на тај начин, да ће оснивачи имати већа права од чланова, ако претпоставимо да су њихови улози далеко већи од доприноса чланова, имајући у виду и оснивачке улоге. Оснивачким актима друштва се дефинишу управљачка права и оснивача и чланова. ЗО није дефинисао већа управљачка права оснивача, већ је одредио да сви чланови имају право управљања сразмерно уложеним средствима.

Оно што нас интересује, односи се на статус тих лица према друштву за узајамно осигурање. Када се дефинише статус тих лица према друштву, лако је одредити и њихов међусобни однос. Најважнија питања, која је, у том смислу, потребно дефинисати, односе се на уложени капитал и друге доприносе и давања од стране тих лица, као и на управљање друштвом за узајамно осигурање. ЗО није, детаљније, дефинисао ова питања, тако да се уређивање статуса друштва за узајамно осигурање препушта оснивачким актима тог друштва, односно његовим оснивачима. Због тога се мора дефинисати да ли су ова лица равноправна, односно да ли уложени капитал на почетку рада друштва мора имати утицаја на њихов статус, као и на рад друштва. Ако узмемо у обзир природу и циљ оснивања друштва за узајамно осигурање, онда морамо дефинисати ко има више права у том друштву – оснивачи или чланови. Да би се одредила права тих лица, морају се ставити у однос акционари у акционарском друштву за осигурање према оснивачима друштва за узајамно осигурање, с једне стране, као и чланови (осигураници) друштва за узајамно осигурање према осигураницима акционарског друштва, са друге стране. Да би се одредили ови односи потребно је поћи од својстава самих наведених друштава за осигурање.

Осим тога, да би одредили статус оснивача и чланова друштва за узајамно осигурање, потребно је дефинисати битне елементе тог друштва. Али, мора се имати на уму да су и оснивачи овог друштва чланови и да лица у овом друштву, без

8. Члан 70., ст.2. ЗО

обзира да ли су учествовали у оснивању друштва или не, стичу права на основу уложених средстава и доприноса.

Друштво са неограниченим и друштво са ограниченим доприносом

Друштво за узајамно осигурање се оснива као друштво са ограниченим и као друштво са неограниченим доприносом.⁹⁾ Ово питање мора бити уређено оснивачким актом, као и статутом друштва. Две врсте друштва за узајамно осигурање предвиђене су у циљу дефинисања начина покривања губитака друштва на крају пословне године. Наиме, непокривени расходи, односно, губици код друштва са неограниченим доприносом, покривају се путем уплата доприноса од стране чланова, односно осигураника, и то без ограничења. То значи да ће сваки члан бити обавезан да, без обзира на већ уплаћене износе, додатно покрије све губитке друштва (ради се о неплаћеним штетама), на крају пословне године. То, такође, практично, значи да додатни доприноси могу бити и неколико пута већи од уложеног износа приликом оснивања друштва. Но, овде се може поставити питање даље егзистенције друштва за узајамно осигурање, ако се ради о губицима, који више пута премашују оснивачки капитал, имајући у виду износе предвиђене за почетни фонд сигурности, који је исти као и за акционарска друштва за осигурање, изузимајући износе предвиђене за друштва, која се баве реосигурањем, као што је речено.

Са друге стране, код друштва са ограниченим доприносом, од чланова се може тражити да уплате додатни допринос у висини уплаћеног износа у претходној пословној години. Значи, члан друштва неће бити у обавези да уплати већи износ од онога, који је уплатио у претходној години. Висина уплаћеног износа у претходној години представља лимит евентуалне уплате на крају пословне године, ако се за то укаже потреба. Наравно, претпоставља се да су губици и расходи већи од претходног уплаћених износа и осталих прихода друштва за узајамно осигурање. Уколико је друштво за узајамно осигурање основано за више врста осигурања, тада се може предвидети обавеза плаћања додатног доприноса, на крају пословне године, за сваку врсту осигурања, посебно. То значи да ће се, посебно, за сваку врсту осигурања, утврђивати губици и неплаћене штете, а не на нивоу целог друштва. У вези са тим, опет ћемо рећи да се ово друштво може бавити свим врстама осигурања, па и осигурањем од одговорности. Законодавац је предвидео такву могућност, што значи да ће се наведено уредити статутом друштва.

Специфичности оснивања друштва за узајамно осигурање

Страна правна и физичка лица могу оснивати друштва за узајамно осигурање, под условом узајамности. Уговор о оснивању друштва за узајамно осигурање мора садржати, између осталог, и податке о именима, односно фирмама, као и о адреса-

9. Члан 63., ст.1. ЗО

ма оснивача, затим податке о висини и броју улога оснивача, као и о начину, условима и роковима враћања уплаћених улога оснивача, последицама пропуштања уплате улога, минималном доприносу, евентуалним последицама, које могу настати услед неиспуњавања услова у погледу минималног броја оснивача, и сл.¹⁰⁾ Оснивачи друштва за узајамно осигурање оснивају оснивачки одбор, који, као и код акционарског друштва, предузима потребне мере за одржавање оснивачке скупштине друштва. Оснивачки одбор друштва за узајамно осигурање подноси захтев за оснивање друштва. Послови око оснивања друштва за узајамно осигурање, под којима подразумевамо поступак подношења захтева, састав и делокруг рада оснивачког одбора, издавање дозволе за рад и др., исти су, као и код акционарског друштва за осигурање. Осим уговора о оснивању, и статут друштва за узајамно осигурање садржи битне елементе, који се односе на осниваче и чланове друштва. То се односи на број и висину појединачних оснивачких улога, услове и рокове уплате доприноса, ограничене и неограничене доприносе, додатне доприносе (у случају губитака), почетак и престанак чланства у друштву, права и обавезе чланова – осигураника, који иступе из друштва и др. Оснивачи одлучују до повраћања уплаћених улога.¹¹⁾ Друштвом за узајамно осигурање управљају скупштина, управни одбор, директор и надзорни одбор, као и код акционарског друштва за осигурање.¹²⁾

Однос акционарског друштва за осигурање и друштва за узајамно осигурање

Иако је доминантан облик оснивања друштва у области осигурања – акционарско друштво, значај имају и друштва за узајамно осигурање. Друштво за узајамно осигурање, као и акционарско друштво за осигурање, обавља делатност осигурања у интересу осигураника. Основна разлика друштва за узајамно осигурање у односу на акционарско друштво, јесте циљ у пословању. Као што је речено, друштво за узајамно осигурање се не оснива ради стицања добити. Друштво за узајамно осигурање регулише се, како посебним одредбама ЗО (које су предвиђене само за то друштво), тако и оним одредбама, којима се, истовремено, регулише и статус акционарског друштва за осигурање. То нису само одредбе о оснивачком капиталу, односно о почетном фонду сигурности, већ и о поступку оснивања друштва, издавању дозволе за рад друштва, одбијању издавања дозволе за рад друштва, престанку важења те дозволе, органима друштва, о давању и одузимању сагласности обављање функције члана управног и надзорног одбора, одговорности чланова управе, обавези обавештавања надзорног одбора и Народне банке Србије, пословним актима друштва, сагласности за улагање у повезана правна ли-

10. Мркишић Д., Правни положај осигуравајућих организација у југословенском праву, СОРС, Сарајево 2001., стр. 13

11. Ibidem

12. Барбић Ј., нав.дело, стр. 1075

ца (ради се о давању сагласности на квалификовано учешће у другом правном лицу), итд.¹³⁾ Остале одредбе су посебне и односе се само на друштво за узајамно осигурање. Но, иако се на оба субјекта примењују и заједничке одредбе ЗО, акционарско друштво за осигурање и друштво за узајамно осигурање се разликују по својој природи, циљу оснивања и по лицима која чине та друштва.

Иако се раније сматрало, у време доношења ЗОИЛ¹⁴⁾, као и касније, да ће друштво за узајамно осигурање заузети значајније место у области осигурања, то се, до сада, није догодило.¹⁵⁾ Праве разлоге за то, налазимо у природи овог друштва, односно у чињеници да се ради о непрофитном друштву за осигурање, као и у, још увек, недовољно јасно одређеним одредбама ЗО. Сигурно је да би оснивање ових друштава имало највише смисла у оквиру већих правних субјеката, где би се бавила, пре свега, животним осигурањем и осигурањем од последица незгоде.

Иначе, сем заједничких одредаба које предвиђа ЗО за ова друштва, заједничке одредбе предвиђа и Закон о ликвидацији и стечају банака и друштава за осигурање (даље: ЗСЛБО)¹⁶⁾, које се односе на специфичности стечајног поступка против ових друштава. Споменућемо само одредбе ЗСЛБО, које се односе на исплатне редове. Наиме, осим општих одредби, у вези исплатних редова, а које су садржали и ранији извори, а што се односи на потраживања, која имају првенство приликом наплате, а то су потраживања из уговора о осигурању и реосигурању живота, уговора о осигурању од последица незгоде, као и уговора о осигурању и реосигурању свих других врста осигурања, предвиђена је и исплата потраживања осталих поверилаца (која не произлазе из уговора о осигурању), као и акционара, односно чланова друштва за узајамно осигурање. Видимо да ЗСЛБО спомиње чланове друштва за узајамно осигурање, тако да се ова одредба односи и на осниваче. И овде се може поставити питање статуса оснивача, њихових потраживања, односа према члановима и сл.

Друштво за узајамно осигурање у законодавствима Републике Српске и Хрватске

Законодавства Републике Српске и Хрватске на детаљнији начин регулишу друштво за узајамно осигурање, као и статус оснивача и чланова друштва. Нарочито је значајно прецизније дефинисање оснивача друштва, као чланова. Исто тако, природа и циљ овог друштва су јасније одређени, истицањем два основна начела његовог постојања, а то су узајамност и солидарност.

13. У члану 71. ЗО је речено да се на друштво за узајамно осигурање примењују и одредбе чланова 26, 39 до 55, као и 57 до 59. те одредбе се примењују и на акционарско друштво за осигурање.

14. Закон о осигурању имовине и лица (Сл.лист СРЈ бр. 30/96, 57/98, 53/99 и 55/99)

15. Маровић Б., Жарковић Н., СР Југославија и интеграцијски процеси у европском осигурању – оцене и перспективе, СОРС, Сарајево 2001., стр. 5

16. Закон о ликвидацији и стечају банака и друштава за осигурање (Сл.гласник Србије 61/05)

Закон о друштвима за осигурање Републике Српске (даље:ЗДС)¹⁷⁾ на детаљнији начин дефинише друштво за узајамно осигурање у односу на ЗО. У ЗДС је друштво за узајамно осигурање дефинисано као друштво за осигурање у коме чланови, уплатом доприноса, међусобно гарантују да ће на начелима узајамности и солидарности исплатити штете настале остваривањем уговорених ризика.¹⁸⁾ Значи, по ЗДС, друштво за узајамно осигурање је друштво у коме чланови заједнички гарантују да ће финансирати и исплатити накнаду након осигураног случаја (који произлази из ризика предвиђеног уговором о осигурању), на основу два наведена начела, која представљају основ функционисања друштва. Ово друштво је привредно друштво, које има правни субјективитет и ограничену одговорност својих чланова за обавезе тог друштва. И ЗДС дефинише опште елементе овог друштва, као и друга законодавства. То значи да друштво за узајамно осигурање оснивају физичка и правна лица, а основни циљ тог оснивања је обављање делатности непосредног осигурања. Друштво за узајамно осигурање се, по ЗДС, такође може оснивати као друштво са ограниченим или као друштво са неограниченим доприносом.

Средства, која су неопходна за покривање износа осигурања, која ће се платити по дешавању ризика, односно осигураног случаја, прикупљају се доприносом само у обиму, који је неопходан за испуњење обавеза друштва према осигураницима, као и за стварање резерви. Такође, ЗДС предвиђа да најмање једна половина од доприноса друштва за узајамно осигурање, морају обезбедити чланови друштва. Исто тако, по овом Закону, друштво за узајамно осигурање не сме имати годишњи промет већи од 2 милиона конвертибилних марака. ЗДС, такође, одређује којим послове осигурања друштво за узајамно осигурање не може обављати. У односу на ЗО, ради се о више врста осигурања, а, пре свега, о више врста осигурања од одговорности. Друштво за узајамно осигурање неће обављати послове у следећим врстама осигурања: - осигурање од одговорности власника или корисника моторних возила; - осигурање од одговорности власника или корисника ваздухоплова; - осигурање од одговорности власника или корисника бродова; - осигурање од опште грађанске одговорности (осим у случају ако не представља осигурање споредних ризика, који су одређени одлуком Агенције Републике Српске о врстама осигурања); - осигурање кредита; и - осигурање гаранција.¹⁹⁾

Закон о осигурању Хрватске (даље: ЗОСХ)²⁰⁾ дефинише друштво за узајамно осигурање као друштво, које обавља послове осигурања само за своје чланове, по основу узајамности.²¹⁾ Оснивачки капитал обезбеђују оснивачи, који имају статус чланова, а најмање 250 лица оснива ово друштво, без обзира за коју врсту осигура-

17. Закон о друштвима за осигурање Републике Српске (Службени гласник Р.Српске бр. 17/05)

18. Члан 2. ЗДС

19. Члан 50. ЗДС

20. Закон о осигурању Републике Хрватске (Народне новине бр. 151/05)

21. Члан 36. ст.2. ЗОСХ

ња се друштво оснива.²²⁾ ЗОСХ предвиђа да се чланство у друштву за узајамно осигурање стиче закључењем уговора о осигурању са друштвом, прихватањем статута друштва и уплатом сразмерног дела основног (темељног) капитала.²³⁾ Однос чланова и друштва, ЗОСХ уређује на исти начин, као и ЗО, али више пажње посвећује органима друштва. Између осталог, предвиђено је да се скупштина друштва може организовати као скупштина свих чланова друштва или као скупштина заступника чланова, који и сами морају да буду чланови.²⁴⁾ Посебне одредбе ЗОСХ посвећује и престанку друштва за узајамно осигурање, преносу портфела друштва и припајању и спајању друштва. Осим тога, овим Законом је предвиђена могућност преноса целе имовине друштва за узајамно осигурање на акционарско друштво за осигурање.²⁵⁾ Не само то, ЗОСХ регулише и претварање друштва за узајамно осигурање у акционарско друштво за осигурање.²⁶⁾

Оба законодавства суседних држава регулишу статус друштва, као и статус лица, која чине то друштво, на начин, који доприноси да се сви институти, везани за ово друштво и његово пословање, јасније одређују. То се, нарочито, односи на: 1) врсте осигурања, којима се друштво за узајамно осигурања може бавити (ЗДС); 2) јасно раздвајање оснивача друштва, који имају статус чланова и чланова – осигураника, који закључују уговор о осигурању са друштвом; 3) посебно дефинисање основног капитала друштва (ЗОСХ); 4) престанак друштва и остале статусне промене (ЗОСХ); и 5) могућност трансформације друштва. Сматрамо да би и законодавство Србије, у области осигурања, требало да прихвати нека од наведених решења, обзиром да је друштво за узајамно осигурање, по начину оснивања, начину обављања делатности осигурања, врсти интереса, који се штити, као и по лицима, која чине ово друштво, потпуно другачије од акционарског друштва за осигурање. У ЗО, разлика између друштва за узајамно осигурање и акционарског друштва за осигурање није јасно постављена.

Закључак

Оснивачи и чланови друштва за узајамно осигурање немају и не могу имати исти статус. Иако су и једна и друга лица чланови скупштине друштва, њихов статус зависи, пре свега, од њихових улога и доприноса. ЗО не регулише, на детаљнији начин, разлику између ових лица. Овај Закон само наводи постојање тих лица, као и њихово учешће у управљању. На основу самог текста ЗО, као и општих појмова о овој врсти друштва осигурања, долазимо до следећих закључака:

22. Члан 38. ЗОСХ

23. Члан 44. ЗОСХ

24. Члан 49., ст.2. ЗОСХ

25. Члан 54., ст.1. ЗОСХ

26. Чланови 55. до 57. ЗОСХ

1) основна разлика између друштва за узајамно осигурање и акционарског друштва за осигурање је у циљу њиховог оснивања. Од тога треба поћи и приликом дефинисања статуса оснивача и чланова друштва за узајамно осигурање;

2) код друштва за узајамно осигурање постоје две врсте субјеката, који имају и управљачка права, од којих су једна врста – осигураници, док код акционарског друштва осигураници немају таква права;

3) могућност оснивања друштва за узајамно осигурање са ограниченим и неограниченим доприносом односи се на обавезе чланова и висину њихових доприноса, уложених у току године;

4) претпоставка је да су улози и остале уплате оснивача друштва за узајамно осигурање су веће од доприноса чланова – осигураника. Кад кажемо претпоставка, мислимо, пре свега, на висину почетног фонда сигурности; и

5) основним актима друштва за узајамно осигурање се дефинише важнија улога оснивача у управљању.

На основу свега, можемо рећи, да је статус оснивача детаљније дефинисан, не у тексту ЗО, већ у актима друштва. Природа друштва за узајамно осигурање одређује другачије регулисање и дефинисање статуса ових лица. Циљ друштва за узајамно осигурање јесте покривање ризика и накнада евентуалних штета, а не стицање добити. Због тога и чланови друштва, односно, осигураници имају наведена права. У сваком случају, друштво за узајамно осигурање је специфично, иако се на његово оснивање и пословање примењује велика већина одредаба, које се односе на акционарско друштво за осигурање. Можда, у овом погледу, као замерку, мада се то не односи, само, на ЗО, можемо упутити ка одредбама, које предвиђају исти почетни фонд сигурности за оснивање и једне и друге врсте друштва за осигурање.

Vladimir Čolović, Ph.D

Associate Professor, Faculty of Law, University of Eastern Sarajevo

STATUS OF THE ESTABLISHERS AND MEMBERS OF THE MUTUAL INSURANCE COMPANY

Summary

The mutual insurance company is different than joint stock company for insurance. The Insurance Act of the Republic of Serbia regulates mutual insurance company by the special rules. The persons in the mutual insurance company are the establishers and the members (insured persons). They have managing and other rights on the basis of inve-

---

sted deposits and other shares. But, the establishers and the members have the different status to the mutual insurance company. The Insurance Act regulates two categories of the mutual insurance company – the mutual insurance company with the limited contribution and the mutual insurance company with the unlimited contribution. Also, the mutual insurance company can performing life and other insurances, expect re-insurance. We must say, that the members are the insured persons and they have their rights on the basis of the invested shares.

Key words: *mutual insurance, establishers, members, deposits, shares.*